

In memoriam

Краєзнавство було покликом його душі (Віктор Соколов)

25 вересня минув рік, як пішов з життя член НСКУ, невтомний дослідник на ниві краєзнавства Віктор Володимирович Соколов. Його життєвий шлях був сповнений постійних наукових пошуків, прагнення відкривати незвідане та поповнювати вітчизняну науку своїми здобутками. Окрім численних праць у галузях гідрології та метеорології, які були його фахом, науковець залишив низку досліджень, що стосуються важливих питань історії та краєзнавства. Історичне краєзнавство посідало особливе місце в його житті, розпочавшись зі шкільних захоплень, які з часом переросли в серйозну наукову працю.

Народився В.В. Соколов 25 листопада 1946 р. у м. Давлеканове (нині – Республіка Башкортостан (Росія) в сім'ї військовослужбовця. Дитинство хлопчик провів у Красноярському краї. У 1955 р. родина Соколових переїхала на постійне проживання до Києва, де проходили шкільні роки Віктора. Починаючи з 1958 року він захопився шкільним краєзнавством. Енергійний і допитливий хлопчина старанно відвідував гуртки Республіканської станції юних техніків, брав участь у пішому поході за маршрутом «площа Т.Г. Шевченка – с. Нові Петрівці (музей)», займався у кінооператорському та туристському гуртках Жовтневого будинку школярів м. Києва, мав хист до фото-кінолітопису рідного краю. Ще в шкільні роки завдяки участі під час літніх канікул в археологічних експедиціях Академії наук УРСР, у юного Віктора сформувалося прагнення до вивчення природи та історії рідного краю, яке й зумовило вибір справи усього його життя.

Після закінчення школи у 1965 р. та проходження строкової служби у військах зв'язку, Віктор Соколов здобув освіту на географічному факультеті Київського державного університету імені Т.Г. Шевченка (1975 р.), а згодом продовжив навчання на аерофотогеодезичному факультеті Московського інституту інженерів геодезії, аерофотозйомки та картографії, який закінчив у 1979 р. Після здобуття ґрунтовної освіти працював у УкрНДДіпронафта, підрозділах Гідрометслужби України, в інститутах Мінагрополітики та Національної академії наук України (Інституті геології,

Науковому центрі аерокосмічного дослідження Землі). Коли у 1986 р. вибухнув реактор Чорнобильської АЕС, Віктор Володимирович Соколов у травні-червні того ж року брав участь в обстеженні сільгоспугідь 30-ти кілометрової зони і був одним із тих, хто безпосередньо постраждав від наслідків Чорнобильської аварії, що суттєво підірвало його здоров'я. Пізніше за участь у боротьбі з наслідками цієї страшної катастрофи він отримав звання ліквідатора аварії на ЧАЕС 2 ступеня.

Краєзнавчими дослідженнями Віктор Соколов почав професійно займатись на початку 1990-х рр. У серпні 1990 року він вступив до відродженої зусиллями академіка П. Тронька Всеукраїнської спілки краєзнавців (ВСК). У 1992-1994 рр. Віктор Володимирович брав участь у створенні макету краєзнавчої карти «Козацька слава України» (за договором, укладеним між Спілкою та Українським аерогеодезичним підприємством). Як активіст Спілки, він був учасником II з'їзду ВСК (1997 р.). На цей час припадає його захоплення історичною тематикою [1]. В. Соколов неодноразово брав участь у конференціях товариства дослідників Волині «Велика Волинь» (1998-2003 рр.: Хмельницький, Старокостянтинів, Стара Синява, Любар, Бердичів, Житомир, Малин) [2].

Яскравим складником діяльності В. Соколова на ниві краєзнавства була активна робота з учнівською та студентською молоддю. Він брав участь у створенні Молодіжного осередку ВСК – клубу «Досвіт», проведенні шкільної краєзнавчої конференції у смт. Бабинці Бородянського району Київської області (1997 р.), організовував експе-

дицію шляхами визволення Києва та Київщини 60-ю армією І.Д. Черняховського у 1943 році з покладанням вінків на місцях запеклих боїв. Віктор Володимирович на прохання керівництва Національної спілки краєзнавців України та її Київської міської організації неодноразово проводив бесіди з учнями столиці у школах, районних бібліотеках на воєнну тематику, до Всесвітнього дня Землі тощо.

В.В. Соколов сприяв залученню молоді до проведення наукових краєзнавчих досліджень. Науковець співпрацював з секцією історичного краєзнавства Малої академії наук України (МАН), де неодноразово виступав у ролі наукового консультанта молодих дослідників і був членом журі Київського міського та обласного відділень МАН (1998-2001 рр., Київ; Біла Церква). Про глибину його зацікавлень шкільним краєзнавством свідчать публікації методичного характеру [3]. На початку 2000-х рр. він долучився до створення посібника з краєзнавства для школярів – «Київщинознавство» (тут йому належать дві статті, написані у співавторстві) [4].

За свою працю дослідник був відзначений державними нагородами: медаллю до «1500-річчя Києва», пам'ятною медаллю Національної академії оборони України – за участь у відзначенні 100-річчя від дня народження І.Д. Черняховського (2006 р.), численними грамотами і подяками, зокрема й «Подякою» Національної спілки краєзнавців України, яка була вручена йому під час проведення III конференції Київської міської організації НСКУ (2013 р.).

Як член Національної спілки краєзнавців України, В.В. Соколов був особисто знайомий з її багаторічним головою – академіком П. Троньком. Саме за його ініціативою П. Троньку з нагоди 95-річчя у 2010 р. було подаровано особистий метеоретроскоп, який ювілярові вручив директор Центральної геофізичної обсерваторії О. Косовець.

Останні дев'ять років активного і плідного трудового життя Віктора Соколова були пов'язані з Центральною геофізичною обсерваторією (ЦГО), де він працював на посаді провідного спеціаліста Галузевого державного архіву ЦГО. Підтримавши у 2005 р. ініціативу директора обсерваторії О. Косовця щодо відновлення випуску фахового видання «Праці Центральної геофізичної обсерваторії», Віктор Володимирович був упорядником його двох випусків, авто-

ром численних наукових статей та повідомлень, які висвітлювали 175-річну історію гідрометеорологічних спостережень в Україні [5-13], зокрема роль університетських обсерваторій у їх становленні [14;15], діяльність видатних діячів цієї галузі [16;17]. Низка статей, опублікованих у співавторстві з іншими вченими, були присвячені масштабній повені, яка сталася на Дніпрі у 1931 р. [18-20]. Важливим напрямом досліджень В.В. Соколова, який знайшов висвітлення у його публікаціях, були репресії радянської влади у 1930–1940-х рр. щодо працівників гідрології та метеорології [21; 22].

В останні місяці свого життя Віктор Соколов продовжував працювати над важливими аспектами розвитку вітчизняної гідрометеорології, досліджував життя та діяльність відомих представників галузі. У фахових журналах опубліковані його статті (у співавторстві), присвячені вченим А. Огієвському [23-26] та Є. Оппокову [27-30], які були репресовані радянською владою. Досить влучну характеристику В.В. Соколову як науковцю дав на прохання авторів цієї публікації голова Гідрометцентру України М.І. Кульбіда: «...надзвичайна наполегливість, старанність і доскіпливість при вивченні архівних документів у державних архівах дозволили уточнити перебіг багатьох подій в історії гідрометеорологічної служби України, встановити історичну правду про життя і діяльність ряду українських вчених-гідрометеорологів, керівників національної гідрометеорологічної служби. Особливу увагу привертають його дослідження діяльності академіка Б.І. Срезневського – багатолітнього директора Київської геофізичної обсерваторії, попередниці ЦГО, та академіка Є.В. Оппокова, видатного українського гідролога, розстріляного посіпаками комуністичного режиму. Загалом творчий науковий доробок В.В. Соколова налічує понад 60 наукових праць та публікацій». Зазначимо, що Віктор Володимирович був згаданий у книзі, виданій до 90-річчя від дня утворення Гідрометслужби України, як автор публікацій в науково-популярних збірниках з окремих питань функціонування цієї служби [31].

За свідченнями Андрія Куцога, начальника метеостанції м. Конотоп, який познайомився з В.В. Соколовим навесні 2013 року напередодні XII конференції «Актуальні питання історії науки і техніки», що повинна була відбутися в Конотопі, Віктор Володимирович допоміг працівникам міс-

цевої метеостанції «пробити» офіційне перенесення дати її утворення з 1923 на 1893 рік. На згаданій конференції він вручив працівникам метеостанції почесне свідоцтво від Центральної геофізичної обсерваторії про те, що метеорологічні спостереження в Конотопі проводяться з 1893 р.

Саме в цей період, протягом 2013-2014 років, разом іншими дослідниками В. Соколов підготував декілька розвідок про історію метеоспостережень на Конотопщині, про конотопське коріння династії вчених Огієвських, про М. Берлінського, як одного із засновників української метеорології, про внесок у розвиток української гідрометслужби в 1930-х роках колишнього начальника метеостанції м. Конотоп М. Кудлая. На черзі було дослідження початків української національної гідрометслужби – але, не склалося... За свідченням А. Куцого «Віктор Володимирович вкрай негативно ставився до Дня працівників гідрометслужби України, який, з часів Кучми, відзначається 19 листопада (на честь рішення РНК УСРР від 1921 року за підписом Раковського). Називав його “Всесвітнім днем туалету”. На цю дату, виявляється, припадає і такий День. Говорив, що його найголовнішою метою є перенесення Дня працівників гідрометслужби України на іншу, більш справедливу дату. Встиг натрапити на рішення Міністерства земельних справ УНР від 13 січня 1918 року про створення такої служби...».

За спогадами А. Куцого окрім наукових інтересів, які пов’язували В. Соколова з Конотопом, до цього міста він дуже хотів приїхати, бо знав, що десь у 1938-1939 роках в Конотопі проживав його батько – військовий льотчик. Віктор Володимирович хотів знайти будинок, де батько винаймав кімнату. З допомогою місцевих краєзнавців йому це вдалося (на фото В. Соколов стоїть біля цього будинку).

Варто зазначити, що Віктор Володимирович часто брав участь у круглих столах та наукових конференціях. Зокрема, в березні 2014 р. він виступив на «Києвознавчих читаннях» у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка (доповідь вченого була присвячена метеорологічним дослідженням М. Берлінського) [32], брав участь у круглих столах, присвячених 145-річчю академіка Є. Оппокова, які відбулися в Рудосільському навчально-виховному комплексі «ЗСШ І-ІІІ ступенів ДНЗ» (с. Руде Село, Київ-

ської обл., 7 лютого), у Державному політехнічному музеї при НТУУ «КПІ» (25 березня 2014 р.) [30], підготував тези виступу для науково-практичної конференції «V Конотопські читання» (м. Конотоп, 26 вересня 2014 р.) [33] та XIII Всеукраїнської наукової конференції «Актуальні питання історії науки і техніки» (м. Коростень, 16-18 жовтня 2014 р.) [34].

В.В. Соколов підтримував зв’язки з історичним та географічним факультетами Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Національною спілкою краєзнавців України. До останніх днів свого життя він не припиняв наукових пошуків, працював у Державному архіві міста Києва, розшукуючи матеріали для своїх ґрунтовних досліджень, обмінювався думками з колегами. Сповнений енергії, із зичним голосом – здавалося він пашисть здоров’ям, хоча і був уже людиною поважного віку. Він не скаржився на самопочуття, і лише в довірливих розмовах виявлялося, що не все так добре зі здоров’ям, скоріше навпаки. Давалися ознаки перенесені інфаркти. Проте він говорив, що не зважаючи ні на що, потрібно робити свою справу.

Працьовитості та ідей Віктора Володимировича вистачило б ще на багато років, однак через підірване здоров’я його життя несподівано обірвалося. Не останню роль у цьому відіграла участь у ліквідації аварії на ЧАЕС, хоча, за спогадами А. Куцого, В.В. Соколов «...коли говорив про стан здоров’я, то ніколи не “кивав” на Чорнобиль. Завжди говорив, що інфаркти “нажив”, дискутуючи з колегами по історико-краєзнавчому “цеху”: то один співавтор з десятка сторінок залишить три, то інший змінить акценти... це дуже промовисто характеризує людину...».

Такі люди можуть здатися комусь із оточуючих дещо надокучливими, оскільки через свою захопленість справою можуть натхненно розповідати про свої наукові пошуки, переконувати у правоті своїх поглядів. Комусь ці пошуки можуть здатися незначними, оскільки часто стосуються «дрібних тем» на кшталт обстоювання правильності певної дати тощо. Але це люди із когорти наполегливих краєзнавців, які обстоюють у науці істину в усіх її проявах.

Світла пам’ять про Віктора Володимировича Соколова назавжди залишиться в серцях тих, хто його знав і працював з ним на науковій ниві.

Джерела та література

1. Доброван О. Державна символіка України і національна свідомість (з досвіду краєзнавчих та соціологічних досліджень) / О. Доброван, Н. Доброван, В. Соколов // Спеціальні історичні дисципліни. Питання теорії та методики. – Число 6 (7). – У 2-х ч., Ч.1. – К., 2001. – С. 129-134; Мурашко Л. Місто Старокостянтинів за Литовсько-Польської доби / Л. Мурашко, В. Соколов, С. Хмелюк // Історія України. Маловідомі імена, події, факти (Збірник статей). – Вип. 15. – Київ-Донецьк: Рідний край, 2001. – С. 105-110; Калашникова С. 60-а армія генерала Черняхівського у визволенні столиці України від німецько-фашистських загарбників / С. Калашникова, І. Сорокапуд, В. Соколов, Я. Шевчук // Історія України. Маловідомі імена, події, факти (Збірник статей). – Вип. 19. / Відп. ред. П.Т. Тронько – Київ-Донецьк: Рідний край, 2001. – С. 136-143.
2. Хмелюк С. Малинські зустрічі краєзнавців / С. Хмелюк, В. Соколов, В. Малаховський // Житомирщина на зламі тисячоліть. Науковий збірник «Велика Волинь». Праці Житомирського науково-краєзнавчого товариства дослідників Волині. Т.21 / Відп. ред. М.Ю. Костриця. – Житомир: «М.А.К.», 2000. – С. 307; Лепетюк Б. Старокостянтинів і округа: від залюднення до руїни (розвідки з доробку Олексія Барановича та сучасних науковців) / Б. Лепетюк, А. Ситник, В. Соколов // Острогіана в Україні і Європі: матеріали Міжнародного наукового симпозиуму (м. Старокостянтинів Хмельницької області, 29-30 червня 2001 р.). – Житомир: М.А.К., 2001. – 367 с. (Велика Волинь, Т.23). – С. 307-315; Малаховський В. Старокостянтинівська рада: політична програма Б. Хмельницького / В. Малаховський, А. Ситник, В. Соколов // «Болохівщина: земля і люди»: Матеріали Всеукраїнської наукової конференції «Велика Волинь», Т.20, 23–24 черв. 2000 р. – Хмельницький; Стара Синява; Любар, 2000. – С. 112; Калашникова С. Ніжинські студії професора Рихліка / С. Калашникова, В. Соколов // Чехи на Волині: історія і сучасність. Праці Житомирського науково-краєзнавчого товариства дослідників Волині. – Т. 24 / Відп. редактори М.Ю. Костриця, В.Ю. Тимошенко / Житомир-Малин: «Волинь», 2001. – С. 106-107.
3. Малаховський В. Методичні підходи і погляди на історико-краєзнавче навчання в середній школі (з досвіду практичної роботи) / В. Малаховський, В. Соколов // Історія України. Маловідомі імена, події, факти (Збірник статей). Вип. 6. – К.: Рідний край, 1999. – С. 120-125.
4. Ситник А.А., Соколов В.В. Давньослов'янські поселення на рубежі та в першій чверті I тис. н.е. на Київщині // Київщинознавство: Посіб. для вчителя / За ред. І.Л. Лікарчука. – К.: Вид. Ешке О.М., 2001. – Вип.1. – С.193-198.; Шевчук Я.В., Малаховський В.С., Соколов В.В. Битва за Дніпро. Визволення Києва та Київської області // Київщинознавство: Посіб. для вчителя / За ред. І.Л. Лікарчука. – К.: Вид. Ешке О.М., 2001. – Вип.1. – С. 210-217.
5. Дугінов В.І. Київська обсерваторія – колиска гідрометслужби України / В.І. Дугінов, В.В. Соколов // Праці Центральної геофізичної обсерваторії / Під ред. О.О. Косовця. – К.: «Інтерпрес ЛТД», 2005. – Вип. 1 (15) – С. 6-17.
6. Довгич М.І. Відділ гідрології та Державного водного кадастру. Історичний огляд та сучасність / М.І. Довгич, Н.А. Самойленко, В.В. Соколов // Праці Центральної геофізичної обсерваторії / Під ред. О.О. Косовця. – К.: «Інтерпрес ЛТД» 2007. – Вип. 3 (17). – С. 5-15.
7. Довгич М.І. Гідрологічній станції Київ – 100 років / М.І. Довгич, О.О. Косовець, І.І. Окунев, О.В. Серебряков, В.В. Соколов // Праці Центральної геофізичної обсерваторії / Під ред. О.О. Косовця. – К.: «Інтерпрес ЛТД», 2008. – Вип. 8 (22) – С. 82-89.
8. Косовець О.О. До історії організації гідрометеорологічної служби в Україні / О.О. Косовець, В.В. Соколов // Праці Центральної геофізичної обсерваторії. – К.: «Інтерпрес ЛТД», 2010. – Вип. 6 (20). – С. 67-70.
9. Косовець О.О. Науково-дослідний гідрометеорологічний інститут – перша наукова установа в царині гідрометеорології в Україні / О.О. Косовець, В.В. Соколов // Праці Центральної геофізичної обсерваторії. – Київ.: «Інтерпрес ЛТД», 2010. – Вип. 6 (20). – С. 71-73.
10. Власов Ю.М. Луганська обсерваторія – зачинатель державних метеорологічних спостережень в Україні / Ю.М. Власов, В.В. Соколов // Праці Центральної геофізичної обсерваторії / Під ред. О.О. Косовця. – К.: «Інтерпрес ЛТД», 2011. – Вип. 7 (21). – С. 84-89.
11. Пінчукова В.І. До 95-річчя першого запуску кулі-пілота в Київській метеорологічній обсерваторії / В.І. Пінчукова, В.В. Соколов // Праці Центральної геофізичної обсерваторії / Під ред. О.О. Косовця. – К.: «Інтерпрес ЛТД», 2013. – Вип. 9 (23). – С.68-72.
12. Довгич М.І. Проведення гідрометричних досліджень у XIX-XX сторіччях на Дніпрі біля Києва / М.І. Довгич, О.О. Косовець, В.В. Соколов // Праці Центральної геофізичної обсерваторії / Під ред. О.О. Косовця. – К.: «Інтерпрес ЛТД», 2008. Вип. 4 (18). – С. 91-96.
13. Косовець О.О. До початку систематичних спостережень на метеорологічній станції м. Конотоп / О.О. Косовець, М.І. Довгич, І.В. Лавриненко, В.В. Соколов, А.В. Куций, С.А. Куций // Матеріали XII Всеукраїнської наукової конференції «Актуальні питання історії науки і техніки» / [відп. ред. Л. О. Гріфен]. – К., 2013. – С. 176-179.
14. Довбищенко М.В. Метеорологічна обсерваторія Київського університету 1855–1943 рр. / М.В. Довбищенко, М.І. Довгич, О.О. Косовець, В.В. Соколов // Вісник Національного технічного університету «ХПІ»: зб. наук. пр.: темат. вип. / Харківський політехнічний ін-т, нац. техн. ун-т. – Харків: НТУ «ХПІ», 2011. – Вип. 64: Історія науки і техніки. – С. 44-51.

15. Довгич М.І. Роль метеорологічних обсерваторій університетів Києва, Одеси та Харкова у становлення геофізичних досліджень в Україні / М.І. Довгич, О.О. Косовець, В.В. Соколов // Праці Центральної геофізичної обсерваторії / Під ред. О.О. Косовця. – К.: «Інтерпрес ЛТД», 2013. – Вип. 9 (23). – С. 61-66.
16. Довгич М.І. Розвиток державних гідрометеорологічних спостережень / М.І. Довгич, О.О. Косовець, В.В. Соколов // Наук. збірник «Актуальні питання історії науки і техніки». – К., 2012. – С. 30-32.
17. Косовець О.О. До 150-річчя від дня народження багатолітнього директора Київської метеорологічної обсерваторії академіка Б.І. Срезневського / О.О. Косовець, В.В. Соколов // Праці Центральної геофізичної обсерваторії / Під ред. О.О. Косовця. – К.: «Інтерпрес ЛТД», 2007. – Вип. 3 (17). – С. 15-19.
18. Косовець О.О. Катастрофічна повінь 1931 р. на Дніпрі біля Києва: хроніка події та науково-історичне значення / О.О. Косовець, М.І. Довгич, Н.А. Самойленко, В.В. Соколов // Геопрофіль. – 2011. – № 3 (18). – С. 28-36.
19. Косовець О.О. Значення катастрофічної повені на Дніпрі біля Києва 1931 року для визначення максимальних характеристик стоку (хроніка події та науково-історичний нарис) / О.О. Косовець, М.І. Довгич, Н.А. Самойленко, В.В. Соколов // Гідрологія, гідрохімія і гідроекологія. – 2011. – Т. 4 (25). – С. 155-169. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/glghge_2011_4_20.pdf.
20. Косовець О.О. Історична повінь на Дніпрі біля Києва / О.О. Косовець, М.І. Довгич, В.В. Соколов // Праці Центральної геофізичної обсерваторії / Під ред. О.О. Косовця. – К.: «Інтерпрес ЛТД», 2011. – Вип. 7 (21). – С. 72-78.
21. Довгич М.І. Понівечені долі / М.І. Довгич, В.В. Соколов // Праці Центральної геофізичної обсерваторії / Під ред. О.О. Косовця. – К.: «Інтерпрес ЛТД», 2007. Вип. 3 (17). – С. 102-108.
22. Косовець О.О. Політичні репресії співробітників гідрометслужби УСРР – УРСР у 1930-1940-х рр. / О.О. Косовець, М.І. Довгич, В.В. Соколов // З архівів ВУЧК – ГПУ – НКВД – КГБ. – Київ – Харків. – 2010. – №2 (35). – С. 180-212.
23. Огієвська І.В. Пам'яті Анатолія Володимировича Огієвського / І.В. Огієвська, О.В. Серебряков, В.В. Соколов // Гідрологія, гідрохімія і гідроекологія. Окремий відбиток. – К., 2012. – Том 1 (26). – 12 с.
24. Хільчевський В.К. До 120-річчя вченого-гідролога А.В. Огієвського (деякі архівні дослідження) / В.К. Хільчевський, В.В. Соколов та ін. // Гідрологія, гідрохімія та гідроекологія: Науковий збірник / Гол. ред. В.К. Хільчевський. – 2014. – Т.2 (33). – С. 104-113.
25. Шульга О. Представники родини Огієвських і КПІ / О. Шульга, В. Соколов, С. Куций // Дослідження з історії техніки: Збірник наукових праць. – К.: ІВЦ «Видавництво «Політехніка», 2014. – С. 65-72.
26. Соколов В.В. До питання про родовід Огієвських / В.В. Соколов, А.В. Куций, С.А. Куций // Краєзнавство. – 2014. – № 3-4. – С. 97-101.
27. Хильчевский В.К. Оппоков Евгений Владимирович. К 75-летию со дня казни / В.К. Хильчевский, О.И. Лукьянец (КНУ), А.А. Косовец, М.И. Довгич, И.В. Лавриненко, В.В. Соколов (ЦГО) // Киевский политехник – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://kpi.ua/ru/node/9814>.
28. Хильчевський В.К. Пам'яті Євгена Володимировича Оппокова. До 75-х роковин від дня страти / В.К. Хильчевський, О.І. Лук'янець (КНУ), О.О. Косовець, М.І. Довгич, І.В. Лавриненко, В.В. Соколов (ЦГО) // Київський політехнік: газета НТУ «КПІ». – № 36 (3012). – 29.11. 2012. – С. 3.
29. Косовець О.О. Євген Володимирович Оппоков – засновник практичної та наукової гідрології в Україні (до 145-річчя від дня народження) / О.О. Косовець, В.К. Хильчевський, М.І. Довгич, О.І. Лук'янець, І.В. Лавриненко, В.В. Соколов // Дослідження з історії техніки: Збірник наукових праць. – К.: ІВЦ «Видавництво «Політехніка», 2013. – С. 42-48.
30. Хильчевський В.К. Відзначення 145-ї річниці від дня народження академіка ВУАН та ВАСГНІЛ Євгена Володимировича Оппокова (1869-1937). / В.К. Хильчевський, В.В. Соколов // Гідрологія, гідрохімія та гідроекологія: періодичний науковий збірник / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Геогр. ф-т, Каф. гідрології та гідроекології. – Київ, 2014. – Т. 1 (32). – С. 102-105.
31. Гідрометеорологічна служба України / І. П. Аврамич, В. Т. Богатир, В. К. Віленський та ін. / [під. ред. В. М. Ліпинського]. – Київ, 2011. – 232 с.
32. Соколов В.В. Метеорологічні практики Максима Берлінського / В.В. Соколов, А.В. Куций, С.А. Куций // Києвознавчі читання: історичні та етнокультурні аспекти. Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 200-річчю від дня народження Тараса Шевченка та 250-річчю від дня народження Максима Берлінського (Київ, 27 березня 2014 р.) / Редкол.: О.П. Реєнт (голова), В.П. Капелюшний, О.П. Гончаров, Н.В. Терес. – К.: ПП «Фоліант», 2014. – С. 104-109.
33. Соколов В.В. Технічне оснащення хат-лабораторій в працях М. Кудлая / В.В. Соколов, А.В. Куций, С.А. Куций // Конопотські читання. Випуск V. Збірник публікацій за результатами Конопотських читань 2014 року. – Донецьк: Вид-во «Ноулідж» (Донецьке відділення), 2014. – С. 179-191.
34. Соколов В.В. Технічні моделі та креслення метеорологічного обладнання для хат-лабораторій в працях М. Кудлая / В.В. Соколов, А.В. Куций, С.А. Куций // Матеріали XIII Всеукраїнської наукової конференції «Актуальні питання історії науки і техніки» (м. Коростень, 16-18 жовтня 2014 р.) / [відп. ред. Л. О. Гріффен]. – К., 2014. – С. 270-276.